

The Examination of the Educational Activities for Intangible Cultural Heritage of Toy Museum in Türkiye*

Fatma Köse

Dokuz Eylül University

Kadriye Tezcan Akmeahmet

Yıldız Technical University

ABSTRACT

In 2007, "intangible cultural heritage" (ICH) was included in the definition of the concept museum by International Council of Museums (ICOM). In addition to tangible cultural heritage safeguarding, it was deemed necessary for museums to engage in research and implement activities that enhance society's cultural and educational understanding of intangible cultural heritage (ICH). According to the ICH Convention, museum education activities related to ICH are important for safeguarding and sustainability of heritage. However, how are educational activities related to ICH implemented in museums? Is the ICH Convention considered while these activities are being carried out? How are articles of the ICH Convention supported? How have the aims of the ICH Convention supported the aims of educational activities of toy museums in Türkiye? The aim of this study is to examine the educational activities of toy museums in Turkey in relation to principles of the ICH Convention. In this article, literature review and interview methods were used. It is determined that educational activities of ICH are carried out at toy museums in Türkiye, but they are limited. It is identified that museums have activities related "to safeguard for ICH" and "to raise awareness at local, national, international levels ICH's importance, ensuring mutual appreciation thereof" from ICH Convention's purposes. It is considered essential to conduct museum education studies that aim to achieve two main purposes: firstly, to ensure respect for the intangible cultural heritage (ICH) of communities, groups, and individuals involved; and secondly, to facilitate international cooperation and assistance. These studies should be developed in accordance with the articles and implementation guidelines outlined in the ICH Convention, enabling toy museums to align themselves with the principles set forth in supporting the ICH Convention.

Keywords: Intangible cultural heritage, museology, museum education, toy museums

Type: Research

Article History

Received: 16.12.2022
Accepted: 22.11.2023
Published: 30.11.2023

Corresponding Author:
Fatma KÖSE

SCREENED BY

Göbeklitepe Archaeological Site
Şanlıurfa

Suggested Citation

Köse, F. & Tezcan Akmeahmet, K. (2023). The examination of the educational activities for intangible cultural heritage of toy museum in Türkiye. *Journal of International Museum Education*, 5(1), 1-14. <https://doi.org/10.51637/jimuseumed.1220313>

About The Authors

Fatma Köse, she completed her master's degree in Yıldız Technical University Museum Studies Graduate Program after she graduated from İstanbul University, Department of Prehistory. She continues her doctorate at Dokuz Eylül University Museology PhD Program. E-mail: fatma.ks.86@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-7494-7385>

Kadriye Tezcan Akmeahmet, is a Professor in the Department of Art at the Yıldız Technical University. She received a BA in Art History from İstanbul University, a MA in Museum Studies from Yıldız Technical University, and a Ph.D. in Art History from İstanbul Technical University. E-mail: tezcan@yildiz.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-3042-2795>

*This study was produced from the master's thesis by the first author under the supervision of the second author

Türkiye'deki Oyuncak Müzelerinin SOKÜM'e Yönelik Eğitim Etkinliklerinin İncelenmesi*

Fatma Köse

Dokuz Eylül Üniversitesi

Kadriye Tezcan Akmeahmet

Yıldız Teknik Üniversitesi

ÖZ

“SOKÜM” Uluslararası Müzeler Konseyi (ICOM) tarafından 2007’de müze tanımı tanımına dahil edilmiş; müzelerde somut kültürel mirasın yanında ‘SOKÜM’ ün de korunması, araştırılması ve SOKÜM ile ilgili olarak toplumun eğitim ve kültürünü arttıran faaliyetlerin uygulanması gerekli görülmüştür. SOKÜM Sözleşmesi’ne göre somut olmayan kültür varlıklarına dair müzelerde yapılan müze eğitimi etkinlikleri, bu mirasın korunması ve yaşatılması için önemlidir. Ancak SOKÜM’e yönelik eğitim etkinlikleri müzelerde ne şekilde uygulanmaktadır? Bu etkinlikler gerçekleştirilirken SOKÜM Sözleşmesi dikkate alınmakta mıdır? SOKÜM Sözleşmesi maddeleri ne ölçüde desteklenmektedir? Çalışmanın amacı, Türkiye’deki oyuncak müzelerinin eğitim etkinliklerini SOKÜM Sözleşmesi’nin ilkeleriyle ilişkili olarak incelemektir. Çalışmada, alanyazın taraması ve görüşme yöntemleri kullanılmıştır. Araştırmada, Türkiye’deki oyuncak müzelerinde, SOKÜM’e yönelik eğitim etkinliklerinin gerçekleştirildiği ancak sınırlı çeşitlilikte olduğu tespit edilmiştir. Müzelerin SOKÜM Sözleşmesi amaçlarından “somut olmayan kültürel mirası korumak” ve “somut olmayan kültürel mirasın önemi konusunda, yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde duyarlılığı artırmak ve karşılıklı değerliliği sağlamak” ile ilgili etkinlikleri olduğu tespit edilmiştir. Müzelerin “İlgili toplulukların, grupların ve bireylerin somut olmayan kültürel mirasına saygı göstermek” ve “uluslararası iş birliği ve yardımlaşmayı sağlamak” amaçlarıyla da ilgili müze eğitimi çalışmaları yapmalarının, bu çalışmaların geliştirilmesi aşamasında SOKÜM Sözleşmesi maddelerini ve uygulama yönergelerini dikkate almalarının, oyuncak müzelerinin SOKÜM Sözleşmesi ilkelerini destekleme doğrultusunda, kendilerine düşen rolleri yerine getirmelerinin gerekli olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Somut olmayan kültürel miras, müzecilik, müze eğitimi, oyuncak müzesi.

Tür: Araştırma

Makale Geçmişi

Gönderim: 16.12.2022

Kabul: 22.11.2023

Yayınlanma: 30.11.2023

Sorumlu Yazar:

Fatma KÖSE

SCREENED BY

Göbeklitepe Arkeolojik Alanı / Şanlıurfa

Önerilen Atf

Köse, F. & Tezcan Akmeahmet, K. (2023). Türkiye’deki oyuncak müzelerinde SOKÜM’e yönelik eğitim etkinliklerinin incelenmesi. *Uluslararası Müze Eğitimi Dergisi*, 5(1), 1-14. <https://doi.org/10.51637/jimuseumed.1220313>

Yazarlar Hakkında

Fatma Köse, İstanbul Üniversitesi Prehistorya Bölümü’nden mezun olduktan sonra yüksek lisans eğitimini Yıldız Teknik Üniversitesi Müzecilik Yüksek Lisans Programı’nda tamamlamıştır. Doktora eğitimine, Dokuz Eylül Üniversitesi Müzecilik Doktora Programı’nda devam etmektedir. E-mail: fatma.ks.86@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-7494-7385>

Kadriye Tezcan Akmeahmet, lisansını İstanbul Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü’nde, yüksek lisansını Yıldız Teknik Üniversitesi Müzecilik Yüksek Lisans Programı’nda, doktoraasını İstanbul Teknik Üniversitesi Sanat Tarihi Programı’nda tamamlamıştır. Yıldız Teknik Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi Sanat Bölümü’nde öğretim üyesidir. E-mail: tezcan@yildiz.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-3042-2795>

*Bu çalışma, ikinci yazarın danışmanlığında birinci yazar tarafından hazırlanan yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

EXTENDED ABSTRACT

With the UNESCO Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage (ICH), signed in 2003, the meaning of the concept of cultural heritage has been expanded, and intangible cultural heritage is accepted as the main sources of cultural identity, creativity and difference. In 2007, the "ICH" was included in the definition of a museum by the International Council of Museums (ICOM). In addition to preserving tangible cultural heritage, it was deemed necessary to protect and conduct research on 'ICH' (Intangible Cultural Heritage) and to implement activities related to ICH in order to enhance the education and cultural level of society. In accordance with the provisions of article 2, section 3 of the Convention, some responsibilities are being taken on museums, which are out-of-school learning places, for researching, promoting, documenting, protecting and transferring intangible cultural heritage. In addition to the exhibition of objects and collections in museums, "shows, live performances, workshops" and the survival, preservation and revitalization of ICH are considered important in terms of the sustainability of the heritage. In the safeguarding of cultural assets, it is stated that museum are important institutions as one of the places where different generations could be together and cultural transmission can take place, and museums have a duty in experiencing, living, protecting, preserving and transferring intangible cultural heritage. Although the importance of museum education and educational activities is emphasized by the provisions of the ICH Convention, there is insufficient information on the extent to which the administrations of museums take into account the principles and recommendations of the Convention while carrying out museum education activities of ICH and these activities. There is a need for research on this issue in museums. In toy museums, an environment in which children and all museum audiences will be able to see traditional games and toys has been provided. Today's museological approach necessitates the act of bringing together the audience, telling stories about toys, and transmitting and preserving both tangible and intangible cultural heritage values and elements with a holistic perspective. Toy museums need to organize and implement programs, events, activities and educational activities that support them in order to develop a holistic conservation awareness of the "game and toy" culture related to tangible and intangible cultural heritage elements and to keep these values alive, lived and protected. It is considered important that the ICH Convention is taken into account in the development of these studies and that the objectives specified in the Convention are supported. The aim of this study is to examine the educational activities of toy museums in Türkiye regarding intangible cultural heritage in the context of the ICH Convention. The study focused on two research questions:

1. In which of the areas specified in the ICH Convention are educational activities carried out in toy museums in Türkiye?

2. Are the aims of these activities related to the aims of the Convention's for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage?

In the study, the educational activities carried out in toy museums were discussed within the scope of the explanations under of the title "article 2 definitions and aims" specified in the ICH Convention. In the study, semi-structured interview and document analysis methods were used. An interview protocol, including questions prepared in accordance with the semi-structured interview technique, was developed. The sample group of the research is "the museums that carry out educational activities" among the toy museums in the status of state and private museums affiliated to the Ministry of Culture and Tourism in Türkiye. These museums are listed according to their dates of establishment: "Ankara University Faculty of Educational Sciences Toy Museum", "İstanbul Toy Museum", "İzmir Konak Municipality Ümran Baradan Play and Toy Museum", "Antalya Toy Museum", "Gaziantep Play and Toy Museum", "Anatolian Toy Museum" and "Samsun Canik Toy Museum". Based on the interviews conducted, the findings related to the educational activities implemented in toy museums for different age groups were analyzed under the title of the research questions.

In Which of the Areas Specified in the ICH Convention Are Educational Activities Carried Out in Toy Museums in Turkey?

According to the responses from all participants, when considering the five areas specified in the UNESCO ICH Convention in which toy museums conduct educational activities, the data shows that the majority of toy museums (83.3%) engage in educational activities related to intangible cultural heritage. Only one museum (16.7%) stated that educational activities are not directly related to intangible cultural heritage. Within the areas specified in the ICH Convention, it is observed that fairy tale workshops (83.3%) fall under the category of 'oral traditions and expressions, including language as a vehicle of intangible cultural heritage,' while training activities for Karagöz-Hacivat shadow play, categorized under 'performing arts,' were also conducted at a similarly high rate (83.3%). Considering the collections in the museums, there was no significant parallelism between "collections related to ICH in toy museums" and "ICH-oriented educational activities." The educational activities related to "social practices, rituals and relays" and "knowledge and practices related to nature and the universe" were not offered in toy museums from the areas specified in the ICH Convention. Festivals, festive events, and various workshops can be organized by establishing local connections within the domain of intangible cultural heritage.

Are the Aims of These Activities Related to the Aims of the Convention's for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage?

Based on data from five museums that reported organizing educational activities within the ICH Convention, an examination

of the correlation between the objectives of these activities and the goals outlined in the Convention for the Protection of Intangible Cultural Heritage has been conducted. Based on the statements from museum managers and education experts interviewed, it appears that the educational activities in toy museums, aligned with the content of the ICH, are associated with the Convention's objectives of 'safeguarding intangible cultural heritage' and 'raising awareness at local, national, and international levels about the significance of intangible cultural heritage and fostering mutual appreciation thereof. When the answer of participants are examined, it has found that all of the museum's programs has the aim of the "to safeguard the intangible cultural heritage". Toy museums articulate their objectives for the transmission of cultural heritage as encompassing the transfer, promotion, fostering of creativity, and raising awareness about this heritage from the past to the present. It is evident that they also align with the definitions encompassed within the concept of protection for intangible cultural heritage. Apart from these responses, it is observed that the educational activities of three museums (60%) within toy museums are related to the aim of ICL "to raise awareness at the local, national and international levels of the importance of the intangible cultural heritage". It has been determined that the educational activities of museums do not have any purposes related to the articles "to ensure respect for the intangible cultural heritage of the communities, groups and individuals concerned;" and "to provide for international cooperation and assistance" among the purposes stated in the ICH Convention. Shah (2000; quoted by Baki Nalcioğlu 2020: 276), drew attention to the role that museums play in helping people preserve their own tangible and intangible cultures and respecting the cultures of others. The aim of "to ensure respect for the intangible cultural heritage of the communities, groups and individuals concerned" is of importance for the protection of ICH elements. It is also very important to establish dialogues between countries, to carry out projects and to establish cooperation on the protection of this heritage by keeping it alive. In order to ensure the sustainability of cultural diversity and human culture in the future, international supports and cooperations will make it possible to preserve and live these heritage elements. Toy museums conducting activities and events that showcase cultural diversity within their educational programs, both locally and internationally, will contribute to supporting the objectives of the ICH Convention.

GİRİŞ

Kültürel miras kavramının kapsamı kademeli olarak çeşitli uluslararası sözleşmelerle, insan yaratıcılığının ve ifadesinin tüm kanıtlarını içerecek şekilde genişletilmiştir. Kültürel mirasın yalnızca somut varlıklar olan anıtlar, koleksiyonlar, nesnelere, vb. ile sınırlı olmadığı, kuşaktan kuşağa aktarılan bilgi ve becerilerin de kültürel miras kapsamına girdiği, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO) tarafından 2003 yılında Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması (SOKÜM) Sözleşmesi ile kabul edilmiştir. Sözleşme'de "somut olmayan kültürel miras", "toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları

uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekânlar" olarak tanımlanmaktadır (ICH.UNESCO, 2003). Somut olmayan kültürel miras öğeleri; toplumların kültürel, sanatsal, bilimsel, entelektüel faaliyetlerini yani kısacası "toplumun yaşam tarzını" ve "kültürel aidiyetlerini" oluşturur (Harrison ve Rose, 2010, Kurin, 2007, Oğuz, 2007). SOKÜM Sözleşmesi'ne göre bu kültürel değerlerin devamlılığının sağlanması, geliştirilmesi ve gelecek kuşaklara aktarılmasının en etkili yolu somut ve somut olmayan kültürel mirasın bir arada korunması ve muhafaza edilmesidir. Metin Basat da (2013, 61) "somut olmayan kültürel mirasın, kendisine yaşam alanı oluşturduğu maddi bağlamlardan ayrı düşünülmesinin imkânsız olduğunu, hem maddi kültürün tek başına cansız bir nesneye dönüşeceği hem de somut olmayan kültürel mirasın kendisini oluşturan bağlamlardan ayrı korunduğunda dinamik yapısını kaybedeceğini"; somut ve somut olmayan kültürel mirası birlikte anlamının, korumanın ve yaşatmanın önemini ifade ederek; bütünsel bir korumanın gerçekleşmesinin gerekliliğini vurgulamıştır. Somut olmayan kültürel mirasa ait özgün değerlerin korunması, yaşatılması ve tanıtılmasına yönelik olarak bu mirasa ait varlıkların kimliklerinin belirlenmesi, tanımlanması, belgelenmesi ve aktarılması Sözleşme içeriğinde "koruma ve eğitim" kapsamında değerlendirilmektedir. UNESCO'un SOKÜM Sözleşmesi kapsamında "koruma", Sözleşme'nin amaçlarının birinci maddesinde de "somut olmayan kültürel mirası korumak" olarak vurgulanmaktadır. Sözleşme'nin diğer amaçları "ilgili toplulukların, grupların ve bireylerin somut olmayan kültürel mirasına saygı göstermek", "somut olmayan kültürel mirasın önemi konusunda yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde duyarlılığı arttırmak ve karşılıklı değerliliği sağlamak" ve "uluslararası iş birliği ve yardımlaşmayı sağlamak"tır. (ICH.UNESCO, 2003). Bu kültürel mirasın korunması için ulusal ve uluslararası düzeyde bilinç oluşturmak, karşılıklı iş birlikleri ve yardımlaşmalar önemli görülmektedir (Karadeniz ve Artar, 2017; Baki Nalcioğlu 2020).

Somut olmayan kültürel mirasa ait kültürel değerlerin, "koruma ve eğitim" çalışmalarının anlamlı bir biçimde yürütülebilmesi için Sözleşme içeriğinde bu mirasa ait değerlerin belirli alanlarda düzenlendiği görülmüştür. SOKÜM Sözleşmesi'nde somut olmayan kültürel miras alanları şu şekilde gruplanmaktadır:

- Somut olmayan kültürel mirasın aktarılmasında taşıyıcı işlevi gören dille birlikte sözlü gelenekler ve anlatımlar;
- Gösteri sanatları;
- Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler;
- Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar;
- El sanatları geleneği (ICH.UNESCO, 2003).

SOKÜM Sözleşmesi'nin "Eğitim, Duyarlılığın ve Kapasitenin Güçlendirilmesi" adlı 14. maddesindeki, "somut olmayan kültürel mirasa ait kültür varlıklarının aktarılması için gerekli olan doğal alanlar ile belleğe ait mekânlar korunmalı, eğitim aracılığıyla toplumun genelini ve özellikle gençleri hedefleyen eğitici, duyarlılığı artırıcı ve bilgilendirici programlar düzenlenmeli, ilgili topluluklar ve gruplar içinde belirli eğitim ve

yetiştirme programları oluşturulmalı ve bilginin kuşaktan kuşağa geçişi okul dışı olanaklarla sağlanmalı” önerileri ile bu mirasın okul içi ve okul dışı öğrenme ortamlarında yaşatılması ve yaşanmasına vurgu yapılmaktadır (ICH.UNESCO, 2003). SOKÜM Sözleşmesi’nde belirtilen “‘koruma’ ifadesi, somut olmayan kültürel mirasın yaşayabilirliğini güvence altına alma demektir; ayrıca tanımlamayı, belgelemeyi, araştırmayı, muhafaza etmeyi, geliştirmeyi ve güçlendirmeyi bünyesine dâhil ederek, özellikle okul içi ya da okul dışı eğitim yoluyla nesilden nesile aktarmayı da kapsamaktadır (Oğuz vd., 2005, 2). Bu vurgu ile en etkili okul dışı öğrenme mekânları olarak kabul edilen müzelere de somut olmayan kültürel mirasın araştırılması, tanıtılması, belgelenmesi ve korunarak aktarılması için birtakım sorumluluklar yüklenmektedir (Baki Nalcioğlu, 2018). Kültürel mirasa ait taşınabilir nesnelere sergilenmesi, korunması ve depolanması üzerine nesne-mekân bağlamında kültürel hafıza mekânları olan müzeler; maddi kültür unsurlarıyla ortaya çıkan sözlü kültür öğelerinin de sergilenmesi, korunması ve yaşatılmasına yönelik önemli bir rol üstlenmektedir (Naguib, 2013, 2179). Bir müzenin odak noktası, yalnızca maddi nesnelere bir koleksiyonla temsil edilemeyecek canlı bir kültürel ifade olduğundan somut olmayan kültürel miras nesnelere de sergilendiği görülür (Yulfo, 2022). Müzelerde somut olmayan kültürel miras varlıklarına ait koleksiyonların sunumu, sadece somut mirasın örneğini teşkil edecektir. Ancak bu unsurların sunumunun yanında kültürel miras pratiklerinin canlandırılması ve aktarılması bütünsel bir müze işlevselliğini ortaya koyar. Wang’ın, kültürel pratisyenlerin mirasa ve etnik kültürlerle attığı içsel veya manevi değerlerin yanı sıra müzecilik uygulamaları aracılığıyla kültürel tezahürlerle ilişki kurma sürecinin müzelerde teşvik edici olduğunu söylemesi bu görüşü desteklemektedir (Wang, 2022).

SOKÜM Sözleşmesi’nin kabulünün hemen ardından müzecilik alanında da somut olmayan kültürel miras tartışmaları yapılmaya başlanmış ICOM tarafından bu yönde çalışmalar gerçekleştirilmiştir. 2004 yılında Uluslararası Müzeler Konseyi (ICOM) Genel Kurulu’nda revize edilen “ICOM’un Müzeler İçin Etik Kuralları”nda: “müzeler, insanlığın doğal ve kültürel mirasını korur, yorumlar ve tanıtır” maddesinin “müzeler, somut ve somut olmayan doğal ve kültürel mirastan sorumludur” ilkesi ile müzeler somut olmayan kültürel miras için çalışmalar yapmaları yönünde de görevler yüklenmiştir (ICOM, 2017). ICOM, 2004 yılında yapmış olduğu Genel Konferansı’nda da somut olmayan kültürel mirasın küreselleşme ve sanayileşme faktörleriyle hızlı bir şekilde yok olmadan müzeler aracılığıyla korunmaya alınmasını vurgulamıştır (ICOM, 2004).2007 yılında “SOKÜM” Uluslararası Müzeler Konseyi (ICOM) tarafından müze tanımı kapsamına alınmış; somut kültürel mirasın yanında SOKÜM’ün de korunması, araştırılması ve SOKÜM ile ilgili olarak toplumun eğitim ve kültürünü arttıran faaliyetlerin uygulanması gerekli görülmüştür.

Ölçer Özünel (2013) somut olmayan kültürel mirasın 2007’de müzecilik tanımı kapsamına girmesiyle bu mirasın müzecilik anlayışının içine yerleştirilmesi gereken bir olgu olduğunu vurgulamıştır. Ölçer Özünel müzelerde sergilenen nesne ve koleksiyonların hikâyeleri ve bağlamları ile ilişkili olarak

canlandırıldığı ve yaşatıldığı ortamlara da ihtiyaç olduğunu belirtmektedir. Baki Nalcioğlu (2020: 257) “müzelerin toplumda somut olmayan kültürel miras konusunda farkındalık yaratmak, toplumu bilgilendirmek ve toplumun katılımını teşvik edici programlar düzenlemek ve müze eğitimi yöntemleri kullanarak süreci desteklemek gibi uygulamalarıyla somut olmayan kültürel mirasın korunmasındaki önemini ortaya koyduğunu” dile getirmektedir. Bertram’a göre (2019: 12) de somut olmayan kültürel miras üzerine farkındalıkların oluşturulması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması için müzelerin, çeşitli faaliyetler ve eğitim programları uygulaması gerekmektedir.

Müzelerde maddi kültüre ait nesne ve koleksiyonların sergilenmesi dışında “gösteriler, canlı performanslar, atölyeler ile SOKÜM’ün yaşatılması, yaşanılması ve canlandırılması bu mirasın sürdürülebilirliği açısından önemli görülmektedir (Adıgüzel ve Dülger, 2018).

Pan Shouyong kültürel miras kavramının somut ve somut olmayan kültürel miras kapsamında genişletilmesi ile birlikte müzelerin, somut olmayan kültürel mirasın korunmasını güçlendirdiğine değinmiştir (Shouyong 2008: 14). Fiziksel olarak sergilenen koleksiyonların somut olmayan yönlerine ait kültürel değerleriyle birlikte müzede sunulması, korunması ve aktarılması bütün müzelerin konuları, yöntemleri ve işlevsellikleriyle ilgili olarak düşünülmekte, buna yönelik çeşitli uygulamaların ve etkinliklerin müzelerde gerçekleştirilmesi uygun görülmektedir. Alivizatou (2021), somut olmayan kültürel mirasın korunmasının müze çalışmalarına dâhil edilmesi, katılımcı bir çerçevede yürütülen müze uygulamalarını gerektirdiğini; müzeler bireyler ve topluluklarla ortaklıkları daha kapsayıcı hale gelen tüm bunları geliştirmek için yaşayan gelenekleri uygulayan faaliyetler veya programlar düzenlenmesi gerekliliğini vurgular (Alivizatou, 2021).

Müzelerde, müze eğitim etkinlikleri ve uygulama alanları ile somut olmayan kültürel mirasın korunması ve aktarılması aktif hale getirilmek istenmektedir. Somut olmayan kültürel mirasın, müze izleyicileri tarafından deneyimlenmesini de destekleyen müzeler, aktarımın canlı bir şekilde gerçekleştirilmesi için atölye çalışmaları, çeşitli etkinlikler, uygulamalı gösterimler ve eğitim programları düzenlemektedirler (Bertram 2019:10). Müzelerde, “geleneksel yöntemlere göre yapılan ahşap oyuncak ve zencefilli ekme yapımı” gibi kültürel pratiklerin öğretilmesi ve gösterilmesi somut olmayan kültürel miras uygulayıcılarına yönelik zanaat atölyeleri oluşturulması örnek uygulamalar olarak belirtilmektedir (Blake, 2015). Hırvatistan’daki Batana Ekomüzesi, geleneksel ahşap yapımı balıkçı teknesi olan batana hakkında toplumda farkındalık yaratmak üzere yerel halkın “batana” yapımına ilgisini arttırmak, bilgilendirmek ve kültür bilincini uyandırmak için sergiler, festivaller gibi çeşitli etkinlikler gerçekleştirilmektedir (ICH.UNESCO, 2016). Mohaç’ta yerel bir kasabada inşa edilen “Busoudvar” müzesi, Balkanların “Buso Yard” adlı “maskeli kışa veda karnaval geleneği” ile bağlantılı çeşitli el sanatları sunarak somut olmayan kültürel miras öğelerini yaşatmaya çalışmaktadır (UNESCO, 2013).

Kültür varlıklarının korunmasında farklı kuşakların bir arada olabildiği, kültürel aktarımın gerçekleşebileceği mekânlardan biri olarak müzelerin önemli olduğunun, somut olmayan kültürel mirasın korunması, yaşatılması, yaşanması, muhafaza edilmesi ve aktarılması için müzelere görevler düştüğünün ve eğitim çalışmalarının öneminin, SOKÜM Sözleşmesi hükümlerince vurgulanmasına rağmen müzelerin, müze eğitimi çalışmaları ile bu etkinliklerini gerçekleştirirken Sözleşme ilkelerini ve tavsiyelerini ne derecede dikkate aldıkları konusunda yeterli bilgi bulunmamaktadır.

Alan yazın taramasında somut olmayan kültürel mirasın "tanımları, alanları, koruma yaklaşımları ve müzeler ile ilgili entegrasyonu" gibi kavramlar çerçevesinde çok sayıda çalışma olduğu, ancak somut olmayan kültürel mirasa yönelik müzelerde gerçekleştirilen etkinlikler kapsamında yeterli bilgi ve kaynak olmadığı görülmüştür. Müzelerde bu konu ile ilgili araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Oğuz "Somut Olmayan Kültürel Miras Nedir?" adlı eserinde (2018), UNESCO SOKÜM Sözleşmesi bağlamında tanımına, alanlarına ve koruma yaklaşımlarına açıklayıcı ifadeler getirmiştir. Marilena Alivizatou "Intangible Heritage And The Museum: New Perspectives On Cultural Preservation" adlı kitabında (2012) da somut olmayan mirasın kavramsal çerçevesine ve müzeler ile ilişkili durumlarına değinmiştir.

Baki Nalcioğlu "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi ve Müze: Yaklaşımlar, Uygulama Örnekleri, Risk Alanları" başlıklı makalesinde (2018), Sözleşme kapsamında yer alan yönergeler ve periyodik raporlar üzerinden müzelerin somut olmayan kültürel mirasla ilgili yaklaşımlarını belirtmiştir. Baki Nalcioğlu (2020) hangi müze türü olursa olsun bütün müzelerin somut ve somut olmayan kültürel mirasın bir arada korunmasından sorumlu olduğuna dikkat çekmektedir. Oyuncak müzelerine de bu konuda önemli roller düşmektedir. Geçmişten günümüze somut ve somut olmayan kültürel mirasın aktarılmasında "oyun ve oyuncak" kültürleri önemli bir noktada bulunmaktadır (Özyürek vd, 2018). Oyuncak müzelerindeki oyuncak nesnelere; geçmişte oyunların en önemli araçları olması sebebiyle SOKÜM ile bağlantılı çok fazla öykünün sahibi oldukları söylenebilir. Çocukların ve tüm müze izleyicilerin geleneksel oyunları ve oyuncakları görebilecekleri bir ortam oyuncak müzelerinde oluşturulmuştur. İzleyicilerle buluşturulurken, oyuncaklara ait hikâyelerin anlatılması, somut ve somut olmayan kültürel miras değerlerinin ve öğelerinin bütüncül bir yaklaşımla aktarılıyor ve yaşatılıyor olması günümüz müzecilik yaklaşımı açısından gereklidir. Somut ve somut olmayan kültürel miras unsurlarıyla ilgili "oyun ve oyuncak" kültürüne ait bütüncül bir koruma bilincinin geliştirilmesi ve bu değerlerin yaşatılması, yaşanması ve korunması için oyuncak müzelerinin bunları destekleyen programlar, etkinlikler, faaliyetler ve eğitim çalışmaları düzenlemesi ve uygulaması gerekmektedir. Bu çalışmaların geliştirilmesinde SOKÜM Sözleşmesi'nin dikkate alınmasının ve Sözleşme'de belirtilen amaçların destekleniyor olmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmanın amacı Türkiye'de bulunan oyuncak müzelerinin somut olmayan kültürel mirasa yönelik

eğitim faaliyetlerinin SOKÜM Sözleşmesi ile ilişkili olarak incelenmesidir. Çalışma iki araştırma sorusuna odaklanmıştır:

1. Türkiye'deki oyuncak müzelerinde SOKÜM Sözleşmesi'nde belirtilen alanlardan hangileri kapsamında eğitim etkinlikleri gerçekleştiriliyor?

2. Bu etkinliklerin amaçlarının Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nin amaçları ile ilişkisi var mıdır?

Çalışmada oyuncak müzelerinde gerçekleştirilen eğitim etkinlikleri, SOKÜM Sözleşmesi'nde belirtilen "madde 2 tanımlar ve amaçlar" başlıkları altında ifade edilen açıklamalar kapsamında tartışılmıştır. Bu çalışma ile oyuncak müzeleri örneğinde somut ve somut olmayan kültürel mirasın müzelerde birlikte dikkate alınmasının önemine vurgu yapılmaktadır. Oyuncak müzelerinde bu konuda yapılan müze eğitimi uygulamalarının incelenmesiyle ve somut olmayan kültürel mirasa dair müzelerde gerçekleştirilen etkinliklerin SOKÜM Sözleşmesi'ni destekleyecek şekilde geliştirilmesi konusunda tespitleriyle alandaki sınırlı bilgilere katkıda bulunmaktadır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Araştırmada nitel araştırma yaklaşımı kullanılmıştır. Genellikle doğal durumların çok fazla değiştirilmemesiyle ifade edilmeye çalışılan toplumsal olayların içeriğini açıklamada ve anlamada yardımcı olan, farklı araştırma biçimlerini kapsayan geniş yelpazeli bir kavram olarak "nitel araştırma" değerlendirilmesi yapılır (Merriam, 2009). Araştırmaya dair gözlem, görüşme doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerini kullanan nitel araştırma, daha önceden bilinen veya fark edilmemiş problemlerin algılanmasına, problemle bağlantılı doğal olguların gerçekçi bir şekilde ele alınmasına yönelik öznel-yorumlayıcı bir süreci ifade etmektedir (Seale, 1999). Bu çalışmada da oyuncak müzelerindeki eğitim etkinliklerinin uygulanmasında SOKÜM Sözleşmesi'nin dikkate alınıp alınmadığını incelemek ve buna olan ihtiyacı açıklamak üzere nitel araştırma yöntemleri arasında yer alan yarı yapılandırılmış görüşme modeli ile veriler toplanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme yönteminin kullanılmasının sebebi görüşmeye katılım sağlayan müze yöneticilerinin ve uzmanlarının müzelerinde gerçekleştirilen eğitim etkinlikleri ile ilgili olarak açık uçlu ve genel sorularla fikirlerini paylaşmaları için uygun bir ortamın oluşturulmak istenmesidir. Yarı yapılandırılmış görüşme, görüşme sağlanacak konu hakkında katılımcıların kişisel deneyimlerini, bakış açısını ve düşüncelerini kendi ifadeleri ile anlatmasına imkân sağlayan esnek bir yöntem olarak araştırmacıların, konuyla ilgili önceden hazırlanan belli konu başlıkları ya da sorularla ilişkili veri toplamasını sağlar (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Bu yöntemin araştırmacıya sunduğu en önemli kolaylık görüşmenin önceden hazırlanmış görüşme protokolüne bağlı olarak sürdürülmesi nedeniyle daha sistematik bilgi sunmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Araştırmada katılımcıların somut olmayan kültürel mirasa yönelik eğitim etkinlikleri hakkındaki veriler görüşme yöntemiyle elde edilmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın örneklem grubu Türkiye'deki Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı devlet ve özel müze statüsündeki oyuncak müzelerinden eğitim etkinlikleri gerçekleştiren müzelerdir. Örneklem grubunun belirlenmesi için öncelikle Türkiye'deki Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı devlet ve özel müze statüsündeki oyuncak müzelerin listesi çıkarılmıştır. Bu müzeler kuruluş tarihlerine göre sırasıyla şunlardır: "Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Oyuncak Müzesi", "İstanbul Oyuncak Müzesi", "İzmir Konak Belediyesi Ümran Baradan Oyun ve Oyuncak Müzesi", "Antalya Oyuncak Müzesi", "Gaziantep Oyun ve Oyuncak Müzesi", "Anadolu Oyuncak Müzesi" ve "Samsun Canik Oyuncak Müzesi.

Araştırmanın çalışma grubu "eğitim etkinlikleri gerçekleştiren Türkiye'deki oyuncak müzelerinde -her müzeden bir kişi olmak üzere- müzelerin yöneticileri ya da eğitimden sorumlu müze uzmanlarıdır.

Tablo 1.

Çalışma grubuna ait bilgiler

Kod	Müze	Cinsiyet	Görüşme Tarihi	Görüşme Süresi
İstanbul	İstanbul Oyuncak Müzesi	Kadın	22.10.2019	40 dk
İzmir	İzmir Konak Belediyesi Ümran Baradan Oyun ve Oyuncak Müzesi	Kadın	19.10.2019	35 dk
Antalya	Antalya Oyuncak Müzesi	Kadın	19.11.2019	40 dk
Gaziantep	Gaziantep Oyun ve Oyuncak Müzesi	Kadın	20.11.2019	55 dk
Anadolu	Anadolu Oyuncak Müzesi	Erkek	19.11.2019	55 dk
Toplam		K:4+E:1=5		

Tablo 1'de çalışma grubunda yer alan katılımcılara ilişkin bilgiler yer almaktadır. Katılımcılar araştırmada gönüllü olarak yer almış ve isimleri rumuz kullanılarak verilmiştir. Araştırmanın katılımcıları, 4'ü Kadın, 1'i Erkek olmak üzere toplam 5 müze uzmanından oluşmaktadır.

Veri Toplama Aracı ve Süreci

Araştırmada nitel veri toplama tekniklerinden biri olan görüşmeden yararlanılmıştır. Bu kapsamda alan yazın taraması sonrasında beş sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme soruları ile birlikte görüşme soruları hazırlanmıştır. Araştırmanın görüşme sorularının hazırlanması sürecinde "SOKÜM" ve müzelerdeki "SOKÜM etkinlikleri" ile ilgili geniş bir literatür taraması yapılmış ve araştırma konusu ile ilişkili kapsayıcı bir soru havuzu oluşturulmuş; araştırma hedefiyle ilgili ve yarı yapılandırılmış görüşme tekniği için uygun beş tane açık uçlu soru ve bu sorulardan beklenen cevaplara göre hazırlanmış, görüşme sırasında gerekirse sorulacak alt sorular, araştırmacının görüşmeyi kontrollü yapmasına yönelik olarak hazırlanmıştır.

Araştırmanın gerçekleştirildiği Müzecilik Yüksek Lisans Programı'nın bağlı olduğu YTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü'nden araştırmanın gerçekleştirilmesi için doğrudan oyuncak müze müdürlüklerine yazılan kurum izinleri ile kurumlarla iletişime geçilerek veri toplama sürecine başlanılmıştır. Araştırmanın verileri 2019 yılında toplanmıştır. Katılımcılar 8-11 Ekim 2019 tarihleri arasında elektronik posta yoluyla ulaştırılan görüşme protokolü aracılığıyla araştırmaya davet edilmiştir. Altı müze görüşmeye katılmayı kabul etmiş, bir müze görüşmeyi kabul etmemiştir. Görüşmeler 19-22 Ekim 2019 tarihleri arasında bireysel olarak, dört katılımcı ile yüz yüze görev aldıkları müzede, ses kaydı ile kayıt altına alınarak, iki katılımcı ile telefon görüşmesiyle, görüşme protokolü ilkeleri ve görüşme soruları çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin katılımcılarla sözlü olarak gerçekleştirilmesi, cevap beklenen tüm soruların alt sorularının da takibi ile gönüllülük esasında cevaplanması sağlanmıştır. Katılımcılardan aynı zamanda uyguladıkları eğitim etkinliklerine ilişkin yıllık rapor, değerlendirme raporu, sunum, fotoğraf, video vb. varsa bunları da paylaşmaları rica edilmiş; sadece bir müze bazı fotoğraflar paylaşmıştır.

Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırmanın görüşme sorularının hazırlanmasında yarı yapılandırılmış görüşme tekniği için uygun açık uçlu soruların araştırma hedeflerine uygunluğu konusunda bir uzmanın görüşünden yararlanılmıştır. Görüşme soruları müzecilik-müze eğitimi alanında bir uzmanın incelemesine sunulmuş; inceleme sonrasında soruların araştırmanın amacına hizmet edecek şekilde açık ve anlaşılır olması için gerekli düzeltmeler yapılmıştır ve sorular nihai haline getirilmiştir. Görüşme sırasında bu sorulardan cevapları beklenen, görüşme sırasında gerekirse sorulacak alt sorular ile birlikte temel sorular Yüksel'in de vurguladığı gibi (2020:549) kısmi esneklik ile hazırlanmıştır. Görüşmelerde katılımcılara yöneltilen ana sorularla ilgili, görüşme protokolünde yer almayan alt sorular takip edilmiş, cevapların bu alt sorulara verilen yanıtlarla eşleştirilmesiyle görüşmeye yardımcı olacak bir plan ile süreç yönetilmiştir. İki ana araştırma sorusu ile ilgili toplanan verilerin SOKÜM Sözleşmesi maddelerinin dikkate alınarak bu maddelerle ilişkili kodlanması araştırmanın geçerliliğini yükseltmektedir. Görüşmelerde katılımcılardan alınan doğrudan alıntılara araştırmanın bulgular kısmında yer verilerek araştırmanın iç geçerliliği desteklenmektedir.

Verilerin Analizi

Görüşmelerden elde edilen verilerin analizinde nitel veri analiz tekniklerinden betimsel analiz kullanılmıştır. Betimsel analizde elde edilen veriler, önceden belirlenmiş temalara göre işlenmekte, bulgular tanımlanmakta ve tanımlanan bilgiler yorumlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Görüşmelerin yazıya dökümü yapıldıktan sonra iki ana araştırma sorusu ile ilgili toplanan veriler SOKÜM Sözleşmesi maddeleri doğrultusunda ilişkilendirilerek kodlanmıştır. "Türkiye'deki oyuncak müzelerinde SOKÜM Sözleşmesi'nde belirtilen alanlardan hangileri kapsamında eğitim etkinlikleri gerçekleştirilmektedir?" sorusu için toplanan veriler SOKÜM Sözleşmesi maddelerinde yer alan alanlara göre kategorize edilmiştir. "Bu etkinliklerin

amaçlarının Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nin amaçları ile ilişkisi var mıdır?" araştırma sorusunun cevaplanmasında da verileri SOKÜM Sözleşmesi'nde esas alınan amaç maddelerine göre kategorize edilerek incelenmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde müzelerin gerçekleştirdiği etkinliklerden hangilerinin SOKÜM Sözleşmesi'nde belirtilen alanlarla ilişkili olduğunu tespit etmek amacıyla görüşme soruları yöneltilmiş bu sorulardan elde edilen bulgulara Tablo 2 ve Tablo 3'te yer verilmiştir. Yapılan görüşmelere dayalı olarak oyuncak müzelerinde farklı yaş gruplarına yönelik uygulanan eğitim etkinlikleri ile ilgili bulgular aşağıda belirtilen araştırma sorularına yönelik incelenmiştir.

Türkiye'de bulunan oyuncak müzeleri SOKÜM Sözleşmesi'nde belirtilen alanlardan hangileri kapsamında eğitim etkinlikleri gerçekleştirdiğine ait bulgular;

Katılımcıların ilk olarak SOKÜM'e yönelik uyguladıkları eğitim etkinliklerinin durumlarına ilişkin görüşleri Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2.

Oyuncak müzelerinde SOKÜM alanlarına yönelik eğitim etkinlikleri sayısı

Oyuncak Müzeleri	f	%
İstanbul Oyuncak Müzesi	6	%23,2
İzmir Konak Belediyesi Ümran Baradan Oyun ve Oyuncak Müzesi	4	%15,2
Antalya Oyuncak Müzesi	6	%23,2
Gaziantep Oyuncak Müzesi	4	%15,2
Anadolu Oyuncak Müzesi	6	%23,2
Toplam	26	100

Tablo 2'e göre katılımcıların altısı müzelerinde eğitim etkinliklerini gerçekleştirdiklerini belirtiyorken, biri ise SOKÜM'e yönelik eğitim uygulamalarının olmadığını ifade etmişlerdir. Tablo 2'de gösterildiği üzere katılımcılardan hareketle SOKÜM Sözleşmesi'nde belirtilen alanlara ilişkin müzelerde uygulanan eğitim etkinliklerinin sayısının İstanbul Oyuncak Müzesi'nde altı, İzmir Konak Belediyesi Ümran Baradan Oyun ve Oyuncak Müzesi'nde dört, Antalya Oyuncak Müzesi'nde altı, Gaziantep Oyuncak Müzesi'nde dört ve Anadolu Oyuncak Müzesi'nde altı olmak üzere toplam yirmi altı adet olduğu görülmüştür. Bu tabloda oyuncak müzelerinin SOKÜM Sözleşme kapsamında uyguladıkları eğitim etkinliklerinin sayıları ve bu sayılara denk gelen yüzdelik oranları beraber gösterilmiştir.

Oyuncak müzelerinin UNESCO SOKÜM Sözleşmesi'nde belirtilen beş alandan hangileri kapsamında eğitim etkinlikleri gerçekleştirdiğine bakıldığında katılımcıların tümünün verdiği yanıtlara göre elde edilen veriler Tablo 3'te de görüldüğü gibi şu şekildedir:

Tablo 3.

SOKÜM alanlarına yönelik eğitim etkinlikleri

	f	%
Somut Olmayan Kültürel Mirasın Aktarılmasında Taşıyıcı İşlevi Gören Dille Birlikte Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar		
Masal		
Atölyesi	5	%83,3
Gösteri Sanatları		
Karagöz- Hacivat	5	%83,3
Gölge Oyunu		
Drama	3	%50
Atölyesi		
Kukla	4	%66,7
Atölyesi		
Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler		
Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar		
El Sanatları		
Ebru Atölyesi	3	%50
Geleneksel	3	%50
Bez Bebek Atölyesi		
Topaç Atölyesi	3	%50
Toplam	26	

Oyuncak müzelerinde uygulanan eğitim etkinlikleri Sözleşme'de belirtilen "SOKÜM alanları" çerçevesinde incelendiğinde; müzelerin, "somut olmayan kültürel mirasın aktarılmasında taşıyıcı işlevi gören dille birlikte sözlü gelenekler ve anlatımlar" kapsamında beş müzede (f:5) masal atölyesi (%83,3), "gösteri sanatları" kapsamında beş müzede (f:5) Karagöz-Hacivat gölge oyunu (%83,3), dört müzede (f:4) kukla atölyesi (%66,7), üç müzede (f:3) drama atölyesi (%50) ve "el sanatları" kapsamında üç müzede (f:3) ebru sanat atölyesi, topaç atölyesi ve geleneksel bez bebek atölyesi (%50) olmak üzere toplamda beş müzede yirmi altı etkinliğin gerçekleştirildiği görülmektedir. Katılımcılar gerçekleştirilen etkinliklerin tamamını yüz yüze ve atölye çalışmaları yöntemiyle uyguladıklarını ifade etmişlerdir.

SOKÜM Sözleşmesi'nde belirtilen alanlardan "somut olmayan kültürel mirasın aktarılmasında taşıyıcı işlevi gören dille birlikte sözlü gelenekler ve anlatımlar" kapsamında masal atölyesi ile "gösteri sanatları" kapsamında Karagöz-Hacivat gölge oyununa yönelik eğitim etkinliklerinin aynı ve yüksek bir oranda gerçekleştirildiği (%83,3) görülmektedir. Bu iki etkinliğin "İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsilî Listesi"nde yer alan iki unsur ile ilgili olması, oyuncak müzelerinin listede yer alan bu unsurlarla ilgili etkinliklere önem verdiğinin göstergesi olabilir. Listede Yer alan "ebru sanatı" ile ilgili etkinlikler de müzelerde sunulmaktadır. Yukarıdaki iki unsura yönelik eğitim faaliyetlerinin tüm oyuncak müzelerinde ön planda yer almasının nedeni bu iki kültürel etkinliğin, toplumun geleneksel kültür öğelerinin en yaygın örneklerinden olması nedeniyle ilgi görmesi olabilir. Gaziantep'in "Karagöz-Hacivat Gölge Oyunu gösterilerine olan ilgi bu tür etkinlikleri gerçekleştirmemizi sağlıyor" cevabı bu görüşü desteklemektedir. Bu önemin nedenleri ayrı bir araştırma ile tespit edilebilir.

Müzelerin SOKÜM'e yönelik eğitim etkinlikleriyle ilgili sergilemeleri olup olmadığı incelendiğinde, SOKÜM Sözleşmesi'nde belirtilen bazı alanlarla ilişkili koleksiyon sergilemeleri ve sergileme elemanlarının müzelerde yer aldığı görülmüştür:

İstanbul Oyuncak Müzesi'nde; "somut olmayan kültürel mirasın aktarılmasında taşıyıcı işlevi gören dille birlikte sözlü gelenekler ve anlatımlar içeriğine uygun; masal atölyesi, gösteri sanatları alanında; Karagöz-Hacivat gölge oyunu, kukla atölyesi ve drama atölyesi, el sanatları alanında; ebru sanatı atölyesi, geleneksel bez bebek atölyesi" etkinlikler uygulanmakta olup, Karagöz-Hacivat sergi panosu ve kuklaların müzede sergilemesi bulunmaktadır.

İzmir Konak Belediyesi Ümran Baradan Oyun ve Oyuncak Müzesi'nde; "somut olmayan kültürel mirasın aktarılmasında taşıyıcı işlevi gören dille birlikte sözlü gelenekler ve anlatımlar içeriğine uygun; masal atölyesi, gösteri sanatları alanında; kukla atölyesi, Karagöz-Hacivat gölge oyunu ile drama atölyeleri" etkinlikler uygulanmakta olup, Karagöz-Hacivat kuklalarıyla birlikte geleneksel bez bebekler vitrinde sergilenmektedir.

Antalya Oyuncak Müzesi'nde; "somut olmayan kültürel mirasın aktarılmasında taşıyıcı işlevi gören dille birlikte sözlü gelenekler ve anlatımlar içeriğine uygun; masal atölyesi, gösteri sanatları alanlarında; Karagöz-Hacivat gölge oyunu, kukla atölyesi ve drama atölyesi, el sanatları alanlarında ebru sanatı atölyesi ve topaç atölyesi" etkinlikleri uygulanmakta olup, müzede bu unsurlara ait sergileme yapılmamaktadır.

Gaziantep Oyuncak Müzesi'nde; "somut olmayan kültürel mirasın aktarılmasında taşıyıcı işlevi gören dille birlikte sözlü gelenekler ve anlatımlar içeriğine uygun; masal atölyesi, gösteri sanatları alanlarında; Karagöz-Hacivat gölge oyunu, el sanatları alanlarında, topaç atölyesi ve geleneksel bez bebek atölyesi" etkinlikleri uygulanmakta olup, geleneksel bez bebeklere ait oyuncaklar sergilenmektedir.

Anadolu Oyuncak Müzesi'nde; "somut olmayan kültürel mirasın aktarılmasında taşıyıcı işlevi gören dille birlikte sözlü gelenekler ve anlatımlar içeriğine uygun; masal atölyesi, gösteri sanatları altında; Karagöz-Hacivat gölge oyunu, kukla atölyesi, el sanatları altında ebru sanatı atölyesi, topaç atölyesi ve geleneksel bez bebek atölyesi" etkinlikleri uygulanmakta olup, Hacivat-Karagöz kuklalarının sergi panosu sergilenmektedir.

Katılımcılardan Anadolu: "Müzemizde geçmişe ait kültürel değerlerin yansması olarak Hacivat-Karagöz kuklalarından olan bir sergi panosu ve yöresel bebeklerin yer aldığı vitrinlerimiz ile sergilediğimiz koleksiyonlar var." sözleriyle bu durumu ifade etmektedir.

İzmir'de şunu belirtmektedir: "Müzede gerçekleştirdiğimiz etkinlikler için koleksiyon sergisinde bulunan bir nesneyi seçiyoruz ve eğitim etkinliklerini bu nesneden yola çıkarak uyguluyoruz, örneğin bir oyuncak seçip bununla ilişkili drama atölye çalışmalarını sergilenen koleksiyon alanında gerçekleştiriyoruz."

SOKÜM'e yönelik etkinliklerin uygulanması ile birlikte bu bağlamda sergileme yapıldığını belirten katılımcılardan İstanbul: "Somut olmayan kültürel mirasa ait değerlerin somut varlıklarını müze izleyicilerine sunmak, bu mirasın daha kolay aktarılmasını sağlayabilir" sözleriyle bu konuya bilinçli yaklaşıklarını göstermektedir.

Müzelerde bulunan koleksiyonlar dikkate alındığında, "oyuncak müzelerindeki SOKÜM ile ilişkili sergilenen koleksiyonlar" ile "gerçekleştirdikleri SOKÜM odaklı eğitim etkinlikleri" arasında anlamlı bir ilişki görülmemiştir. Müzelerin çoğunluğunun da SOKÜM Sözleşmesi alanları ile ilişkili koleksiyonlarıyla bağlantılı etkinlikler sundukları; ancak ilgili alanla ilgili koleksiyon ve sergilemeleri bulunmadığında da atölye çalışmalarını gerçekleştirebildikleri; etkinliğe ait bir nesnenin sergilenmemesi veya bu etkinlikle ilgili bir koleksiyonun bulunmamasının eğitim etkinliğinin gerçekleştirilmesine engel teşkil etmediği görülmektedir. Gaziantep: "Örneğin Karagöz ve Hacivat ile ilgili bir nesne ya da koleksiyona sahip değiliz, ancak olmamalarına rağmen Karagöz-Hacivat Gölge Oyunu gösterilerine olan ilgi bu tür etkinlikleri gerçekleştirilmemizi sağlıyor." yanıtını vermiştir. Bu yanıtın yapılan müzecilik uygulamasının daha çok izleyici iletişimine yönelik olduğu, Karagöz-Hacivat Gölge Oyunu'nun özel olarak SOKÜM'e yönelik bilinçli bir çalışma olarak geliştirilmediği ve buna yönelik yapılandırılmadığı anlaşılmaktadır.

Somut ve somut olmayan kültürel mirası birlikte sunmaya çalışan çok sayıda müze somut olmayan kültürel mirası sergilerken yalnızca nesnelere dayanarak yeterli görmektedir (Baki Nalcioğlu, 2020:266; Çankaya, 2006: 59). Ancak somut olmayan kültürel miras unsurlarına ait nesnelere sadece sergilenmesinin yeterli olmadığı; bu mirasın yaşatılmasının, yaşanmasının ve korunmasının tam anlamıyla sağlanabilmesi dinamik ve aktif bir etkileşim ortamında teknolojinin de imkânlarının kullanılarak görsel ve işitsel sergileme öğeleriyle ve çeşitli atölye çalışmaları ile çalışılması gerektiği alan yazında vurgulanmaktadır. SOKÜM Sözleşmesi yönergeleri arasında da "toplulukların, grupların ve bireylerin somut olmayan kültürel mirasın ifade edilmesi için gerekli olan araçlara, nesnelere, eşyalara, kültürel ve doğal alanlara ve hafıza mekânlarına erişiminin gerektiği belirtilmektedir (ICH.UNESCO, 2003). Baki Nalcioğlu (2020) SOKÜM'e önem veren müzeler açısından somut kültürel miras unsurlarının, unsurun bütünlüklü yapısının sunulması için müzede yer verilmesi gerektiğini belirtmektedir.

Oyuncak müzeleri var olan koleksiyonları ile ilgili eğitim etkinliklerini çoğaltabilir ya da bölgelerinde gerçekleştirdikleri SOKÜM araştırmaları odağında müzelerinde yer verebilecekleri yeni unsurlarla ilgili koleksiyon geliştirme çalışması yaparak, eğitim etkinlikleri gerçekleştirebilir; böylelikle ilgili unsurun bütünlüklü yapısını sunarak etkinliklerinin etkisini ve SOKÜM Sözleşmesi'ne olan desteklerini arttırabilirler.

SOKÜM Sözleşmesi'nde belirtilen alanlardan, "Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve roller" ile "Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar" alanlarıyla ilgili oyuncak müzelerinde eğitim etkinlikleri sunulmadığı görülmüştür. Bu alanlarla ilgili yöresel

ilişkiler kurularak festivaller, şenlikler ve çeşitli atölye çalışmaları gerçekleştirilebilir. Müzelerde, somut olmayan kültürel mirasın deneyimlenmesini sağlamak, farklı diyaloglar oluşturmak, uygulayıcıların sahip olduğu bilgi ve becerilerin gelecek kuşaklara aktarılmasını teşvik etmek için bu alanlarda da tasarlanan ve uygulanan eğitim etkinlikleri zenginleştirici olabilir.

Bu etkinliklerin amaçlarının somut olmayan kültürel mirasın korunması sözleşmesinin amaçları ile ilişkisine yönelik bulgular;

SOKÜM Sözleşme kapsamındaki eğitim etkinlikleri düzenlediğini ifade eden beş müzeden alınan verilere göre, bu etkinliklerin amaçlarının somut olmayan kültürel mirasın korunması sözleşmesinin amaçları ile ilişkisi incelenmiştir. Katılımcılardan elde edilen görüşler Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4.
Oyuncak müzelerinin SOKÜM'e yönelik eğitim etkinliklerinin amaçları

	f
Somut Olmayan Kültürel Mirası Korumak	
İstanbul Oyuncak Müzesi	
İzmir Konak Belediyesi Ümran Baradan Oyun ve Oyuncak Müzesi	5
Antalya Oyuncak Müzesi	
Gaziantep Oyun ve Oyuncak Müzesi	
Anadolu Oyuncak Müzesi	
İlgili Toplulukların, Grupların ve Bireylerin Somut Olmayan Kültürel Mirasa Saygı Göstermek	
Somut Olmayan Kültürel Mirasın Önemi Konusunda, Yerel, Ulusal ve Uluslararası Düzeyde Duyarlılığını Artırmak ve Karşılıklı Değerbilirliği Sağlamak	
İzmir Konak Belediyesi Ümran Baradan Oyun ve Oyuncak Müzesi Gaziantep Oyun ve Oyuncak Müzesi	3
Anadolu Oyuncak Müzesi	
Uluslararası İş Birliği ve Yardımlaşmayı Sağlamak	
Toplam	8

İstanbul Oyuncak Müzesi eğitim programlarının "müzeler aracılığıyla kültürel değerleri aktarmak ve korumak" olarak belirtilen amacının, SOKÜM amaçlarından bir tanesi; "somut olmayan kültürel mirası korumak" ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

İzmir Konak Belediyesi Ümran Baradan Oyun ve Oyuncak Müzesi eğitim programlarının "müze ve toplumsal kültürü aktarmak ve korumak" olarak belirtilen amacının SOKÜM amaçlarından "somut olmayan kültürel mirası korumak" ve "ortak bir aile ve tarih kültürünün oluşturulması", olarak belirtilen amacının da SOKÜM amaçlarından "somut olmayan kültürel mirasın önemi konusunda, yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde duyarlılığı artırmak ve karşılıklı değerbilirliği sağlamak" amacıyla ilişkili görülmüştür.

Antalya Oyuncak Müzesi eğitim programlarının "yerel kültür varlıklarını yaşatmak, aktarmak ve tanıtmakla korumak" olarak belirtilen amacı SOKÜM amaçlarından "somut olmayan kültürel mirası korumak" ile ilgilidir.

Gaziantep Oyun ve Oyuncak Müzesi eğitim programlarının "kültürel değerleri aktarmak, tanıtmak ve korumak" olarak belirtilen amacı SOKÜM amaçlarından "somut olmayan kültürel mirası korumak" ile ilişkilidir. Müze "yeni nesiller ile birlikte Gaziantep'te unutulmaya yüz tutmuş olan oyun ve oyuncak kültürünün müzedeki atölye çalışmaları ile tekrardan gün yüzüne çıkarılarak kültürel değerlerin tanıtılmasına önem vermektedir. Müzenin, "çocukların gelişimine katkı sağlamak, geçmişteki kültürel değerlerle farkındalık oluşturmak" amacı da "somut olmayan kültürel mirasın önemi konusunda, yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde duyarlılığını artırmak ve karşılıklı değerbilirliği sağlamak" amacıyla ilgilidir.

Anadolu Oyuncak Müzesi eğitim programlarının "kültürel değerleri topluma kazandırmak, tanıtmak ve yaşatmak; korumak ve izleyicilere olumlu, eğitici, davranışsal ve bilişsel açıdan katkı sağlamak ve kültürel değerler ile farkındalık oluşturmak" olarak belirtilen amaçları, SOKÜM amaçlarından "somut olmayan kültürel mirası korumak" ve "somut olmayan kültürel mirasın önemi konusunda, yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde duyarlılığı artırmak ve karşılıklı değerbilirliği sağlamak" amaçları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir.

Oyuncak müzelerinde uygulanan SOKÜM içeriğine uygun eğitim etkinliklerinin amaçlarının, Sözleşme'nin "somut olmayan kültürel mirası korumak" ve "somut olmayan kültürel mirasın önemi konusunda yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde duyarlılığını artırmak ve karşılıklı değerbilirliği sağlamak" amaçları ile bağlantılı olduğu görülmektedir. Aşağıda katılımcıların bu amaçlarla ilişkili ifadeleri sunulmaktadır:

"Topluma ait kültürel değerleri aktarmak amacını güdüyoruz, geçmişle aramızdaki bağı en kolay yolla aktarabileceğimiz yerler müzelerdir. Bu bilinç ile topluma ait kültürel mirası tanıtmak, aktarmak ve müze izleyicilerimizde bu farkındalığı oluşturmak bizim amacımızdır." (İstanbul)

"Kültürün hem müze kültürünün hem de toplumsal kültürün aile iş birliğinde çocuklara aktarılması, ortak bir tarih kültürünün oluşturulması amacıyla geçmişe ait kültürel mirasın yansıtıldığı eğitim etkinlikler düzenlemeyi amaçlıyoruz." (İzmir)

"Anadolu'nun yani yerel kültürün aktarmak ve aktarılan korumak bizim için çok önemlidir. Masal etkinliğimizi ve diğer etkinliklerimizi uygularken kültürün korunması ve aktarılması amacından bahsederiz. (Antalya)

"Geçmişten sahip olduğumuz kültürel değerleri etkinliklerimizle aktarmaya çalışıyoruz. Bu şekilde unutulmaya yüz tutmuş kültürel mirası hatırlatıp yeniden tanınmasını ve korunmasını amaçlıyoruz." (Gaziantep)

Katılımcıların cevapları incelendiğinde bütün müzelerin etkinliklerinde SOKÜM'ün "somut olmayan kültürel mirası korumak" amacı bulunduğu görülmektedir. Oyuncak müzeleri içerisinde üç müzenin (%60) eğitim etkinliklerinin, SOKÜM'ün "somut olmayan kültürel mirasın önemi konusunda, yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde duyarlılığın artırmak ve karşılıklı değerbilirliği sağlamak" amacı ile ilgili olduğu görülmektedir. Aşağıda katılımcıların bu amaçlarla ilişkili ifadeleri sunulmaktadır:

“Çocukların gelişimine kültürel değerlerin katkı sağladığını biliyoruz, bunun için de farkındalık oluşturmak adına eğitim etkinliklerimizi bu amaçlarla hazırlayıp, uyguluyoruz.” (Gaziantep)

“Müzedede gerçekleştirdiğimiz etkinlikleri davranışsal ve bilişsel yönden bireylerin gelişimine katkı sağlayacak şekilde düzenlemek önemli amacımız olup, bireylerin kültürel farkındalığını oluşturmak, kültürel mirasımızı tanıtmak, aktarmak ve birlikte korumak müzemizin ilkeli amaçlarındandır. (Anadolu)

Müzelerin eğitim etkinliklerinin SOKÜM Sözleşmesi’nde belirtilen amaçlardan “ilgili toplulukların, grupların ve bireylerin somut olmayan kültürel mirasına saygı göstermek” ve “uluslararası iş birliği ve yardımlaşmayı sağlamak” maddeleri ile ilgili bir amaçları olmadığı tespit edilmiştir. Shah (2000; aktaran Baki Nalcoğlu 2020: 276) insanların kendi somut ve somut olmayan kültürlerini korumalarına yardımcı olmak ve başkalarının kültürlerine saygı göstermek bakımından müzelerin üstlendiği role dikkat çekmiştir. “İlgili toplulukların, grupların ve bireylerin somut olmayan kültürel mirasına saygı göstermek” amacının eğitim etkinlikleri geliştirilirken dikkate alınması, SOKÜM unsurlarının korunması açısından önem arz etmektedir. Bu mirasın yaşatılarak korunması konusunda ülkeler arası diyalogların kurulması, projelerin yapılması ve iş birliklerinin oluşturulması da oldukça önemlidir. Kültürel çeşitliliğin ve insan kültürünün gelecekte sürdürülebilirliğinin olabilmesi açısından uluslararası destekler ve yardımlaşmalar bu miras unsurlarının yaşatılmasını ve yaşanmasını mümkün kılacaktır. Oyuncak müzelerinin eğitim programlarında somut olmayan kültürel mirasa yönelik kültürel çeşitliliği yansıtan ve de yerel, ulusal ve uluslararası boyutlarda faaliyetler ve etkinlikler gerçekleştirmesi SOKÜM Sözleşmesi amaçlarına desteğini arttıracaktır.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Müzeler, somut ve somut olmayan kültür varlıklarının korunması ve yaşatılması bağlamında farkındalık yaratan ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasına katkıda bulunan kurumlardır. Somut olmayan kültürel miras değerlerinin, gelecek kuşaklara aktarılması, tanıtılması, korunması, yaşatılması ve yaşanması bağlamında en görünür alanlarından biri müzeler; toplumun somut olmayan kültür mirasını ve kültürel değerlerini halka sunan, eğitimin kültürleme amacını gerçekleştirmesine katkıda bulunan, müze eğitimi programlarıyla kâr amacı gütmeyen farklı toplumsal gruplara hizmet eden kurumlar olarak yaşam boyu öğrenme ortamlarıdır. Müzelere kültürel mirasın gelecek nesillere aktarılmasında önemli roller düşmekte, müzelerin somut kültürel miras yanında SOKÜM ile ilgili çalışmalar ve etkinlikler yapmalarının önemli olduğu vurgulanmaktadır. Somut olmayan kültürel miras unsurlarından yararlanılması; mirasın korunması ve yeniden canlandırılması bağlamında aktarımın dinamik ve aktif bir şekilde sağlanmasına katkı sunmaktadır. Alan yazın çalışmalarında, somut olmayan kültürel miras kapsamında ve kavramsal olarak UNESCO öncülüğünde üye devletler tarafından oluşturulmuş miras listelerinin konu edinildiği çeşitli çalışmalar yapıldığı görülmüştür. Müzelerin somut olmayan kültürel miras öğelerini sergilemesine yönelik ise literatürde yeterince çalışma

olmadığı, sergilemenin nasıl olması gerektiğine dair tartışmalar gündeme gelmektedir. Bu tartışmalar ışığında somut olmayan kültürel mirasın korunmasına ve sergilenmesine dair köklü bir tarihi ve çeşitli gelenekleri olan Çin; teknolojiyi kullanarak izleyicilerin somut olmayan kültürel miras deneyimlerini yaşatmaya ve sahip olduğu kültürel değerleri etkili bir şekilde tanıtmaya dair çalışmalar yapmaktadır (Gökenç Gülez, 2023: 88). Somut olmayan kültürel mirasa yönelik faaliyetlerin müze ortamlarında uygulanabilir olmasının eğitim etkinliklerini çeşitlendirdiği gibi müzeler ile somut olmayan kültürel mirası ortak bir paydada buluşturması ile bir katalizör görevi gördüğü de düşünülmektedir (Wang, 2022). Müzelerin stratejik planlarını yenilerken somut olmayan kültürel mirası önceliğe yerleştirmeleri, bu mirasın bugün ve gelecek için önemli olan mesajlarını bu mekânlarda paylaşmaları ve canlandırmaları gerekli görülmektedir (Stefano, 2022). Müzelerin, somut olmayan kültürel miras uygulamalarını, taşıyıcı toplulukların koruma süreçlerindeki rolünü ve iş birliğinin önemini tanıyarak ve değerlendirerek, bu mirasın nesiller arası aktarımını ve uzun vadeli sürdürülebilirliğini nasıl destekleyebileceğini göstermesi doğrultusunda önemli olduğu vurgulanmaktadır (Yulfo, 2022).

Araştırmanın problemine istinaden bu çalışma ile bir müze türü olan oyuncak müzelerinde somut olmayan kültürel mirasla ilgili çalışmaların ne şekilde gerçekleştirildiğine ve uygulandığına dikkat çekilmek istenmiş, somut olmayan kültürel mirasın müzelerdeki varlığının tespiti üzerine çalışılmıştır.

Çalışmada oyuncak müzelerinde uygulanan somut olmayan kültürel mirasa yönelik eğitim etkinlikleri müzelerle gerçekleştirilen görüşmelere dayalı olarak incelenmiştir. Oyuncak müzelerinden katılımcıların görüşlerinden, elde edilen bulgularla aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Araştırmanın “Türkiye’de bulunan oyuncak müzeleri SOKÜM Sözleşmesi’nde belirtilen alanlardan hangileri kapsamında eğitim etkinlikleri gerçekleştiriyorlar?” sorusuyla sözleşmede belirtilen beş alandan “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Aktarılmasında Taşıyıcı İşlevi Gören Dille Birlikte Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar” içeriğinde masal atölyesinin; “Gösteri Sanatları” içeriğinde Karagöz-Hacivat gölge oyunu, kukla atölyesi, drama atölyesinin ve “El Sanatları” içeriğinde ebru atölyesi, topaç atölyesi ve geleneksel bez bebek atölyesinin gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Müzelerin hem içerik hem uygulama bakımından benzeri etkinlikleri bulunsa da bazı atölye çalışmalarını müzelerin bulunduğu yerel bölgenin kültürel yansımaları ile ilgili olarak gerçekleştirdikleri görülmüştür. Örneğin; Gaziantep Oyun ve Oyuncak Müzesi’nde, geleneksel bez bebek atölye çalışmasında bu yöreye ait Çömçe Gelin bebeğinin hikâyesi anlatılmakta ve hikâyeye ait oyunun içeriği uygulanmaktadır. Antalya Müzesi’nde masal atölyesinde; Antalya yöresine ait masallar anlatılmakta ve anlatıcı tarafından canlandırılmaktadır.

Oyuncak müzelerinin SOKÜM ile ilişkili eğitim faaliyetlerinin amaçlarıyla SOKÜM Sözleşmesi’nde yer alan amaçlar arasındaki bağlantıya bakıldığında müzelerin Sözleşme’de belirtilen dört amaçtan ikisine; “somut olmayan

kültürel mirası korumak” ve “somut olmayan kültürel mirasın önemi konusunda, yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde duyarlılığı artırmak ve karşılıklı değerbilirliği sağlamak”a yönelik eğitim etkinlikleri düzenledikleri tespit edilmiştir. Müzelerin, Sözleşme’de belirtilen diğer iki amaç olan; “ilgili toplulukların, grupların ve bireylerin somut olmayan kültürel mirasına saygı göstermek” ve “uluslararası iş birliği ve yardımlaşmayı sağlamak”a yönelik etkinlikleri olmadığı görülmüştür. Müzelerin eğitim etkinliklerini düzenlerken bu amaçlara yönelik etkinlikler de yapmalarının, oyuncak müzelerinin somut olmayan kültürel mirasa ilişkin etkinliklerini destekleyeceği ve etkisini arttıracığı düşünülmektedir. Uluslararası platformlarda SOKÜM ile ilgili miras ve faaliyetlerin ortak projelerle tanınabilirliği, farkındalığı ve saygınlığı artırılabilir. Belirli kurumların desteğiyle, bu konuların harekete geçirilmesi söz konusu olabilir. Farklı toplumların somut olmayan kültürel miras değerleri ve anlamları ile ilişkiler kurulabilecek etkinliklere yer verilebilir. SOKÜM değerlerinin uluslararası ortamlarda paylaşılmasına imkân tanınabilir. Müzelerin stratejik planlarını yenilerken, misyon ve vizyonlarına dayalı faaliyet planlarını oluştururken somut olmayan kültürel mirasla ilgili çalışmaları öncelikleri arasına yerleştirmeleri, müzelerin bu çalışmaları desteklemesi açısından önemli görülmektedir.

Araştırmada, somut olmayan kültürel mirasa dair eğitim faaliyetlerinin oyuncak müzelerinde uygulandığı, ancak sınırlı ve belirlenmiş çeşitlilikte gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Bunun nedenlerini tespit etmek üzere araştırmalar gerçekleştirilebilir. Bu sorunların nedenlerinin bir kısmının oyuncak müzelerinin genel problemleri ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Yapılan görüşmelerde alınan bilgilere göre oyuncak müzeleri gerçekleştirdikleri eğitim etkinliklerini de yarısından fazlasını geleneksel usta sanatçılar ve eğitmenler ile gerçekleştirmekte, ayrıca yerel belediyelerle de iş birlikleri geliştirmektedirler. Müzelerin SOKÜM etkinliklerini belli alanlarla sınırlamalarının nedeni kaynak ve bütçe sıkıntıları olabilir.

Karadeniz ve Artan’ın da vurguladığı gibi (2017) oyuncak müzelerinin fiziksel koşulları ile insan ve para kaynakları müzelerdeki izleyici sayılarına hizmet sunabilmek için sınırlıdır ve bu konularda destek sağlamak üzere ulusal ve uluslararası iş birliklerine ihtiyaçları vardır. Bu nedenle oyuncak müzelerinin çeşitli müze, kurum ve kuruluşlarla ulusal ve uluslararası anlamda iş birlikleri ve dayanışma ağları geliştirmeleri; çeşitli hizmetleri ile birlikte SOKÜM ile ilgili etkinliklerini de geliştirmeleri için destek sağlamaları gereklidir. Bu tür iletişim ve dayanışma ağları oyuncak müzelerinin daha fazla sayı ve çeşitlilikte eğitim etkinliği sunmalarına katkı sağlayabilir. Somut olmayan kültürel mirasa ait değerlerin korunması, tanıtılması ve yaşatılması için kültürel miras ile ilgili çalışan dernekler ve vakıflarla da iş birlikleri yapılabilir. Türkiye’deki oyuncak müzelerinin oyun ve oyuncak kültürüne ait somut olmayan kültürel mirası konusunda farkındalık ve koruma bilincinin geliştirilmesi için müzelerde bu unsurlarla ilgili alanlarda yeni sergiler de oluşturulabilir ve eğitim etkinlikleri uygulamaları aracılığıyla bu unsurların yaşatılması sağlanabilir.

Oyuncak müzelerindeki SOKÜM ile ilgili eğitim etkinliklerinin sayı ve çeşitliliğinin artırılması için başka bir öneri, bu eğitim etkinliklerinin sadece uygulanması aşamasında değil, geliştirilmesi aşamasında da SOKÜM müzeciliği ile ilgili bilgi ve deneyime sahip uzmanlarla çalışılması olabilir. Oyuncak müzelerine ilişkin beklentilerden biri de müzeciliğin uzmanlık ve disiplinlerarası çalışma gerektiren bir alan olduğunun bilinciyle sergilerini ve etkinliklerini hazırlarken farklı alanlardan uzmanların deneyimlerinden ve yorumlarından yararlanmalarıdır (Karadeniz ve Artar, 2017). Baki Nalcioğlu (2020) somut olmayan kültürel miras konusunda uzmanlarla çalışılmaması veya müze personeline bu konuda eğitim verilmemesinin müzeleri farklı sorunlarla ya da risk alanlarıyla yüzleştirdiğini, kültür aktarımı için 2003 UNESCO SOKÜM Sözleşmesi’nin koruma yaklaşımlarının dikkate alınarak bu konunun uzmanlarıyla iş birliği içinde faaliyetlerin sürdürülmesinin önemini vurgulamaktadır. Oyuncak müzeleri oyun ve oyuncak kültürü ile ilgili araştırmalar yapmalı ve bu bilgileri belgeyerek sergilerine dahil etmelidirler. Oyuncak müzelerinin etkinliklerini geliştirme aşamasında da müzecilik ve müze eğitiminin yanında SOKÜM konusunda çalışan uzmanlar, bu konuda araştırma yapan üniversiteler, vakıf ve derneklerle ortak çalışmalar yürütmesi önemli görülmektedir.

Kültürel değerleri bakımından zenginliği ve çeşitliliği olan Türk toplumunda, oyuncak müzelerinin SOKÜM içeriğine uygun yer verebileceği çok sayıda ve kapsayıcılıkta etkinlik olduğu söylenebilir. Örneğin; geçmiş yıllarda oynanan çocuk oyunları kültürünün yansımaları olan canlı performanslar, gösteriler, geniş bir yeme-içme kültürünün örneklerinin verileceği etkinlikler, halk kültürüne özgü inançların, ritüellerin ve dansların pratik uygulamaları gerçekleştirilebilir. Yerel halkın katılımlarıyla oyuncak müzelerinde somut olmayan kültürel miras niteliğini taşıyan sözlü anlatımlar kapsamında hikâye anlatıcılığı etkinliklerine yer verilebilir. Nesne-koleksiyon ilişkisinin kurgulanabildiği zanaat atölyeleri ile usta-çırak ilişkisi bağlamında geçmiş dönemlerdeki el sanatları kapsamında mesleki faaliyetlere ilişkin çalışmalar yürütülebilir. Kültürümüz içerisinde yer alan somut olmayan kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilirliği için müzelerin eğitim etkinliklerinin, somut olmayan kültürel mirası aktif, dinamik ve etkin bir şekilde dikkate alarak gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Topluluklar, gruplar ve bireyler için anlamı olan somut olmayan kültürel miras öğelerinin günümüzdeki işlevine ve anlamına odaklanan faaliyetlerin yürütülmesi çok önemlidir. Somut olmayan kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilir olması ile canlı ve dinamik bir biçimde yaşatılmasına imkân sunabilen ve koruyan kurumlar olarak müzelerin uygun programlar, sergiler ve etkinlikler yapması beklenilmektedir. Bu unsurların günümüzde ne şekilde yaşatıldığına da bu eğitim programlarında yer verilmeli, kültürel öğelerin değişerek günümüze taşındığına ve sürekliliğine ilişkin örnekler paylaşılmalı ve bu unsurların sürdürülebilirliği sağlanmalıdır.

Araştırma ile oyuncak müzelerinde gerçekleştirilen eğitim etkinliklerinde oyun ve oyuncak kültürünün nesilden nesile aktarılması ve tanıtılması öncelikli amaçlar olarak tespit edilmiştir.

Tarih boyunca toplumlarda oyuncaklar oyun kültürünün önemli nesnelere olmuştur. SOKÜM Sözleşmesi bağlamında oyuncaklarla birlikte oyun kültürünü yaşatmak, aktarmak ve korumak için oyuncak müzelerinde somut olmayan kültürel mirasa yönelik çalışmaların da geliştirilmesi gerekmektedir. Bu çalışmalarda SOKÜM Sözleşmesi maddelerinin dikkate alınmasının, bu unsurların korunması ve yaşatılmasına etkin katkı sağlayacağına inanılmaktadır. Oyuncak müzeleri SOKÜM Sözleşmesi temelinde somut olmayan kültürel mirasın korunması ve farkındalık kazandırılması yaklaşımlarıyla birlikte etkinliklerini yeniden yapılandırabilirler. Müzelerin, somut olmayan kültürel miras kapsamında UNESCO'nun SOKÜM Sözleşmesi'nde belirtmiş olduğu yaklaşım ve değerlerini göz önünde bulundurarak, kültürün geçmişle gelecek arasında birleştirici bir unsura dönüşmesi için özellikle eğitim etkinlikleri ile atölye çalışmaları gerçekleştirilmesi önemli görülmektedir. Oyuncak müzelerinde; SOKÜM konusunda farkındalık oluşturan eğitim etkinliklerinin düzenlenmesi, ilgili topluluklar, gruplar ve bireyler için öğrenme olanakları sunan programların hazırlanması; somut olmayan kültürel miras uygulayıcılarının bilgi ve becerilerini aktarabileceği ortamların veya faaliyetlerin uygulanması konusunda stratejiler geliştirilmesi gerekmektedir. Aktif ve dinamik bir katılım sağlayarak, sergileme ve korumanın ötesine geçen müzeler somut olmayan kültürel miras unsurlarının izleyiciyle etkileşim kurabileceği uygulama alanlarını da oluşturmalarıdır. Somut olmayan kültürel mirasın yaşatılarak korunması yönünde hikâye anlatımı, bağlamsal sunum, canlandırma ve deneyim gibi uygulamaların oyuncak müzelerindeki izleyici etkileşimini ve katılımını arttıracak ve kültürel aktarımı sağlayabilecekleri düşünülmektedir. Araştırma sonuçlarından hareketle müzelerin, somut olmayan kültürel miras ile ilgili gündem ve gelişmeleri takriben konuya hâkim uzmanlar ile birlikte hareket etmeleri, somut olmayan kültürel mirasa ait unsurların canlandırılmasına ve deneyimlenmesine yönelik etkinliklerini SOKÜM Sözleşmesini dikkate alarak, Sözleşme'nin amaç ve kapsamı ile ilişkili düzenlemeleri önerilmektedir.

Katkı Oranı Beyanı: Birinci yazarın katkı düzeyi %60, ikinci yazarın katkı düzeyi %40 olup, bu makale Doç. Dr. Kadriye Tezcan Akmehmet danışmanlığında Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat ve Tasarım Anasanat Dalı Müzecilik Yüksek Lisans Programı'nda Fatma Köse tarafından tamamlanan "Türkiye'deki Oyuncak Müzelerinde Somut Olmayan Kültürel Mirasa Yönelik Eğitim Etkinliklerinin İncelenmesi" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Etik Kurul Belgesi: Makaledeki araştırma 2020 öncesinde, 2019 yılında gerçekleştirildiği için etik kurul izni bulunmamaktadır. Katılımcılar hazırlanan ekteki görüşme protokolü çerçevesinde araştırmaya katılım şartları belirtilerek ve bu şartlarda olurları alındıktan sonra araştırmaya gönüllük esasına dayalı olarak dahil edilmişlerdir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Yazarlar herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemişlerdir.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, S. & Dülger, A. S. (2018). Türkiye'nin kalbinde somut olmayan kültürel miras müzesi. *Disiplinlerarası Akademik Turizm Dergisi*, 3(1), 51-65. <https://doi.org/10.31822/jomat.424497>
- Alivizatou, M. (2012). *Intangible heritage and the museum new perspectives on cultural preservation*. Left Coast Press.
- Alivizatou, M. (2021). *Intangible heritage and participation: Encounters with safeguarding practices*. Routledge.
- Baki Nalcıoğlu, Z. S. (2018). Somut olmayan kültürel mirasın korunması sözleşmesi ve müze: Yaklaşımlar, uygulama örnekleri, risk alanları. *Milli Folklor Dergisi*, 30(120), 131-139.
- Baki Nalcıoğlu, Z. S. (2020). *Kültürel bir mekân olarak kent müzelerinde somut olmayan kültürel mirasın temsili ve aktarımı*. Doktora Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
- Bertram, G. (2019). Make your own museum of the intangible: a toolkit. *University of Reading The Museum of English Rural Life*, 1-28
- Blake, J. (2015). From global to local heritage intangible cultural heritage and the role museum. *Berghahn Journals Anthropology of the Middle East*, 10(1), 22-40. <https://doi.org/10.3167/ame.2015.100103>
- Çankaya, E. (2006). *Somut olmayan kültürel mirasın müzecilik bağlamında korunması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Gökenç Gülez, S. (2023). Çin'in somut olmayan kültürel mirası ve korunmasına yönelik yaklaşımları. *Neşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(İhtisaslaşma), 78-91.
- International Council of Museum (2004). Resolutions Adopted by ICOM's 21st General Assembly. https://icom.museum/wpcontent/uploads/2018/07/ICOM-Resolutions_2004_Eng.pdf adresinden erişilmiştir.
- International Council of Museum (2007). Definition of museum's. <https://icom.museum/en/activities/standards-guidelines/museum-definition> adresinden erişilmiştir.
- International Council of Museum (2017). Code of ethics for museums, <https://icom.museum/wp-content/uploads/2018/07/ICOM-code-En-web.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Harrison, R. & Deborah, R. (2010). *Understanding heritage and memory/ intangible cultural*. Manchester University Press
- Karadeniz, C. & Artar, M. (2017). Türkiye'de oyuncak müzelerinin durumu ve sürdürülebilirliği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 16(61), 477-492.

- Kurin, R. (2007). Safeguarding intangible cultural heritage: Key factors in implementing the 2003 convention. *International Journal of Intangible Heritage*, 2, 10-20.
- Metin Basat, E. (2013). Somut ve Somut Olmayan Kültürel Mirası Birlikte Koruyabilmek. *Milli Folklor Dergisi*, 25(100), 61-71.
- Merriam, S. B. (2009). *Qualitative research a guide to design and implementation*. Josey Bass.
- Naguib, S. (2013). Museums, diasporas and the sustainability of intangible cultural heritage. *MDPI Journals*.
- Oğuz M. Ö. (2007). UNESCO, kültür ve Türkiye. *Millî Folklor Dergisi*, 9(73), 5-11.
- Oğuz, M. Ö. (2018). *Somut olmayan kültürel miras nedir?*, Geleneksel Yayıncılık.
- Oğuz, M. Ö., Özay Y. & Tacar P. (2005). Somut olmayan kültürel mirasın korunması sözleşmesi. *Milli Folklor Dergisi*, 17(65),163-171.
- Ölçer Özünel, E. (2013). Camekandan canlı performansa somut olmayan kültürel miras ve müzeler. M. Ö. Oğuz, E. Ölçer Özünel & S. Teke Gürçayır (Ed.), *Somut olmayan kültürel mirasın geleceği deneyimi*, (ss,65-72). UNESCO Türkiye Millî Komisyonu Yayınları.
- Özyürek, A., Tezel Şahin F. & Gündüz, Z. B. (2018). Nesilden nesile kültürel aktarımında oyun ve oyuncakların rolü. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 27(1), 1-12.
- Seale, C. (1999). Quality in qualitative research. *Qualitative Inquiry*, 5(4), 465-478.
- Shouyong, P. (2008). Museums and the protection of cultural intangible heritage. *Museum International*, 60(1-2), 12-19.
- Stefano, M. L. (2022). Renewing museum meanings and action with intangible cultural heritage. *International Journal of Intangible Heritage*, 17, 234-238.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization Intangible Cultural Heritage (2003). *The Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*, <https://ich.unesco.org/doc/src/15164-EN.pdf> adresinden erişilmiştir.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization Intangible Cultural Heritage (2013). *Periodic report submitted to the intergovernmental committee for the intangible cultural heritage of humanity at eighth session*, Baku, Azerbaijan 2-7 December 2013. <https://ich.unesco.org/en/state/hungary-HU?info=periodic-reporting> adresinden erişilmiştir.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization Intangible Cultural Heritage (2016). *Periodic report submitted to the intergovernmental committee for the intangible cultural heritage of humanity at eleventh session*, Addis Ababa, Etopya, 28 November to 2 December 2016. <https://ich.unesco.org/en/decisions/11.COM/10.C.4> adresinden erişilmiştir.
- Wang, Y. (2022). Intangible cultural heritage as a catalyst of constructing private museums, *Museum International*, 74(1-2),144-157. <https://doi.org/10.1080/13500775.2022.2157572>
- Yıldırım A. & Şimşek H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yulfo, A. F. (2022), Transforming museum education through intangible cultural heritage, *Journal of Museum Education*, 47(3),319-330. <https://doi.org/10.1080/10598650.2022.2080966>
- Yüksel, A. N. (2020). Nitel bir araştırma tekniği olarak: Görüşme, *International Social Sciences Studies Journal*, 6(56),547-552. <http://dx.doi.org/10.26449/sss.2099>